

fölhalmozódtak a különböző népelemek, de idegenek maradtak egymással szemben, egymásra hatni nem bírtak. A római korban nem alakulhatott egységes társadalom, mert «a római műveltségnek társadalomalkotó ereje nem a technikai készségben állott», — a beolvasztó szellem nem érvényesülhetett, mert Erdélybe nem rómaiak, hanem félbarbár ázsiai telepések kerültek. Erdélyben így nem is keletkezhetett egységes társadalom a középkor végéig. Az együttműködés szükségét először 1437-ben ismerték föl Erdélyi nemzetei, — az egységes társadalom kialakításán nagy munkát végzett Bethlen Gábor.

Minden magyar embernek öröme telik abban, hogy a dunántúli katolikus Szekfű és az erdélyi kálvinista Makkai nagyon nevezetes pontokon szembetűnően egyező eredményre jutnak. A katolikus-germán kulturális szellem hatását (8. l.) Makkai ugyanolyan világosan látja, mint Szekfű, a vallásszabadság modern fogalmának ismeretét a XVII. századtól Makkai is elvitatja, azt is látja Makkai, hogy a tudatos magyarosítás föltételezése nagyon modern gondolat. Egyeznek abban is, hogy Bethlen Gábor politikáját és általában az egész erdélyi hintapolitikát az adott körülmények közt egyedül lehetségesnek, tehát egyedül helyesnek ismerik el, egyeznek abban is, hogy Erdélynek még formailag támadó háborúit is magasabb szempontból védelmi háborúknak nézik.

Bethlen Gábor külpolitikájának leírásában helyesen világítja meg azt, hogy a hadbaindulásokat az európai helyzet tette szükségessé. Bethlen egyesíteni szerette volna Magyarországot és Erdélyt saját jogára alatt, gondolt Ausztria egy részének végleges elfoglalására, sőt gondolt a lengyel trónra is.

Röviden ír Bethlen Gábor belső politikájáról, látszik, hogy jeles érzelme volt a gazdasági hatóerők fölismerésére, ami elsőrendű fontosságú éppen Bethlen Gábor jellemzésénél.

Vannak részei, amelyeket már 15 évvel ezelőtt is vitattunk volna. Ilyen az a föltételezés, hogy a román vajdaságok a legújabb kor előtt számítottak volna az erdélyi románság támogatására, ilyen az, hogy hűbéres alakulatok létét Magyarországon élesen tagadja. Nem is tévedésnek, csak tollibának lehet tekinteni, mikor Bethlen Gábort «nem nagy tudású» férfiúnak mondja (nem nagy iskolai tanulása helyett).

Sem ezek a megjegyzések, sem a sajtóhibák nem olyan súlyosak, hogy ennek az emelkedett szempontú, igen szépen megírt könyvnek érdeméből levonnának s ezért nyugodtan aláírhatjuk Lukinich Imre bevezetésének szavait: *Makkai Ernő könyve mélyebb és tudatosabb teszi a Bethlen Gábor történelmi nagyságáról és jelentőségéről vallott feljegyzést.* Török Pál.

Andai Ernő: Tengertánc (Pantheon-kiadás). Andai Ernő két első regénye a *Soha ilyen tavaszt* s az *Almok asszonya* szerelmi problémákkal foglalkozott s feltűnt finom lélekelemzésével. Ebben a regényében is szerelmi történetet mesél el, melyet ezúttal vidéki színeskörnyezetbe helyez. Egy finomlelkű úrileány, Belezny Klári vidéki operett-primadonna lesz s beleszeret a társulat szép és nagytehetségű tenoristájába, Kalotai Miklósbá. Mint felesége hamar kiábrándul az elkényeztetett, könnyelmű emberből s néhány havi együttlét után hirtelen otthagyja, pedig akkor már anya. Ez a regénynek 1910-ben történő első része. A mese azután tizennyolc év múlva folytatódik.

Őszintén szólva nem szeretjük regényben vagy színdarabban az ilyen hatalmas hézagot, melyet nehéz úgy áthidalni, hogy ne érezzük a nagy zökkenőt. A szerzőnek azonban elég jól sikerül az elszakított meseszálakat újra összehozni s az eltelt tizennyolc év eseményeit az új cselekménybe szőni, melynek az a lényege, hogy a két elszakadt szívet újra összehozza a régi szerelem s záloga, szép fiatal leányuk.

Ezt az egyszerű s nem is új történetet érdekessé tudja tenni egy vidéki város társadalmi- és színeséletének nem nagyon sokoldalú, de mulatságos és derült színezésű rajza, a második részben pedig az ünnepektől operáénekes (Kalotai) életének sikerült festése. Érdekesebb a hősnő lelkének analízise is: hogyan fejlődik a jövőjében bizó, rajongó leánylélek szerelmében csaldott asszonylékké. Ebben sok a finom részlet, ép úgy mint az öregedő hőstenor s a Kláriba titkon szerelmes tanár lelki rajzában. Kellemes és vonzó az író elbeszélő készsége, valamint derült optimizmusa, amely az élet szép oldalai felé vonzza. Regényalakjai néhány elmosódott epizódfigurát nem számítva, mind rokonszenves jó- és széplelkű emberek.

Ilyen a hősnő, ilyen Kalotai minden jellembeli fogyatkozása ellenére, ilyen Lithván tanár, ilyenek a mellékalakok közül a bájos fiatal leány, Dénes a filozopter s az öreg Pirkó néni.

Egy kissé tán sokalljuk is ezt a koncentrált édességet s komorabb, mélyebb színtónusokhoz szokott szemünknek szokatlan ez a rózsaszínű világítás. Az író mindenestre figyelmeztetjük, hogy derült életszemléletét támassza alá minél elmélyülőbb lélekrajzzal s egészséges realizmussal.

A szerző még fiatalember és kétségtelenül tehetséges, tehát bizalommal várhatjuk fejlődését. *Szinnyei Ferenc.*

Gombos Albin : Hóharmat. Székelyföldi mesék és regék. (Kir. Magyar Egyetemi Nyomda.) A *Hóharmat* meseiben két értékes fonál szövődik össze finom szövetté, a bölcsesség és a költészet. Mély részvét az emberi szenvedés iránt, erkölcsi gyönyörködés a jó dalában és a gonosz bukásában, többnyire ezek a magvak húzódnak meg a mese héja alatt. A legnagyobb értékét épen az adja meg ezeknek a bájos meséknek, hogy a tanítómesék oktató hangja helyett a régi székely mesemondók előadására emlékeztető, közvetlen hangon szólalnak az érdekes históriák. Másik jelessége a meséknek a fordulatokban gazdag cselekvény. Az elbeszélés érdekességéhez csatlakozik az előadóé. Gombos előadása a megnevesített népiesség. Megőrzi ennek közvetlenségét s hol szelíd humorral, hol emelkedett érzelmekkel frissíti fel. Méltó párja ez a kötet a szerző tavaly megjelent «Hájas Muki» sorozatának. (r.)

Dr. Kalmár Gusztáv : Ismeretlen népek, névtelen földek. (A Szent István-Társulat kiadása.) Afrika, Ausztrália és a Csendes Óceán szigeteinek fölfedezését mondja el dr. *Kalmár Gusztáv* ebben a közel négyszáz oldalas könyvében mindazoknak, akik nem jutottak hozzá Livingstone, Stanley vagy Cook könyveihez. És akiket valaha is elgondolásra késztetett az a gigantikus munka, amelyet a Föld meghódításának önfeláldozó hősei végeztek, mindenesetre nagy élvezettel fogják olvasni a körültekintő munkával megírt könyvet. Mind az ifjúság, mind pedig az olvasni és tanulni vágyó felnőttek kimerítő fogalmat nyerhetnek e könyvből arról a heroikus bátorságról, amellyel ezek a régi fölfedezők a Nagy Ismeretlennek nekivágtak.

Az első fejezetek *Diaz* Bertalanról szólnak, aki Tengerész Henrik parancsára indult el Afrika nyugoti partjai mentén dél felé, abban az időben, amikor a Föld alakja is problematikus volt még. Hajói alig voltak akkorák, mint a mi dunai propellereink. A vihartól hajtva, kerülte meg Afrika déli csúcsát, a mai Jöreményfokot, és fedezte föl az Indiába vezető hajóutat. De Afrika fölfedezése még ettől kezdve is évszázadokig tart. A Niger, a Nilus és a Kongó vízrajzának, a nagy tavak megismerésének kérdései még tengernyi munkát, önfeláldozást és életet is követelnek. A könyv a kutatók seregéből Ledyard, Mungo Park Clapperton, a Lander testvérek, Barth, Nachtigall, Burton és Speke s végül a két legkülönbnek: Livingstonének és Stanleynek expedícióival foglalkozik tüzesebben, hiszen az ő munkájuknak köszönhető, hogy a fehér foltok lassankint lekerültek Afrika térképeiről.

A továbbiakban James Cook három nagy földkörüli útját ismerteti a szerző és ezzel kapcsolatban az ausztráliai szigetvilág fölfedezését. — A könyv utolsó része Ausztrália gyarmatosításáról szól. Behatóbban ismerteti a sidneyi fegyvergyárat megalapítását Phillip Arthur irányításával, továbbá az ausztráliai kontinens fölfedezését célzó törekvéseket: Stuart három expedícióját, Mc Kinley, Burke és Forrestek útjait. Végül megemlékezik az új-zeelandi és az új-guineai kutatásokról.

A kitűnő munkát néhány pompás trópusi illusztráció díszíti.

A szerző figyelmét felhívom a 9. oldalon olvasható tévedésre: «Diaznak (miután Afrika déli csúcsát megkerülte hajójával) azonnal feltűnt, hogy a part nem jobbkéz felé esik, hanem balkéz felé». Itt a tévedés abban áll, hogy Diaznak, minthogy Portugáliából indult délfelé, mindvégig balkéz felől kellett a partot látnia. Még azután, is, hogy a Jöreményfokot megkerülve, északnak haladt. A nap fölkelte figyelhette ő meg eleinte bal, később pedig jobbfelől.

M. Gy.

Dékány András : Félálomban. (Magyarság-kiadás.) Ez az első regénye Dékány Andrásnak. Jó bemutatkozás, jó tárgy; a Felvidék magyarjainak mai élete a most érettségizett diák szerelmi félálmában. A háborúelőtti magyar világ oly rokonszenvesnek tartott sárosi urai idéződnek fel előttünk, bizony